Nieuwe Gezichten: Namelok

JOOST BOTOR
Architect

In de video die ze me laten zien verkondigt de voice-over een glasheldere en vlijmscherpe boodschap: "Architectuur is sinds haar oorsprong belast op het benutten van praktijken van andere disciplines voor eigen doeleinden, ook nu blijft de praktijk zich ontwikkelen in lijn met deze geschiedenis van strategische toe-eigening. Maar, juist door de particuliere houding van de architectuur, is bij deze toe-eigening geen sprake van gelijkwaardigheid. Architectuur gebruikt externe methoden, ruilen het de materiële conventies van de discipline ten goede komt, zelden om self te veranderen. Dit is funest voor de praktijk. Als architectuur echt wil veranderen moet de discipline bereid zijn om de eigen beperkingen te overwinnen." Het is duidelijk dat Wiegert Ambags en Kaj van Bobeemen, de makers van de video, vinden dat het helemaal anders moet.

Op de sociale media presenteren ze zich soms als Wiegert & Kaj en soms als Namelok, want so heet hun bureau. Ze ontvangen me in hun prettige studio bij het Noordplein in Rotterdam, die ze zelf 'ontdekten' en inrichtten, en die ze nu delen met andere creatieven. "Dit is een video-adaptatie", legt Wiegert uit, "van een essay voor het magazine Mevr. de Architect, dat focust op vrouwen en vrouwelijkheid in de architectuur. Daarom ging het nadrukkelijk over masculiniteit als verstikkende norm in de architectuur. Maar afgezien van deze specifieke gender-lens, gaat de boodschap vooral over taboes en de positie van architectuur ten opzichte van andere ontwerpdisciplines. En dan ook over ontwikkelingen in de architectuurgeschiedenis waardoor we nog steeds gevangen zitten in een Western, patriarchaal waardensysteem." Kaj vult aan: "Wij zijn ons daarvan heel bewust, en we zijn er zeer kritisch over."

Namelok is de naam van een klein plattelandsdorpje in Kenia, aan de voet van de Kilimanjaro. Als studenten aan de TU Delft namen ze daar deel aan een project rondom ecologie. Aanhoudende regen leidde tot lange gesprekken in het grijfelijnen hutje waarin ze logeerden. Daaruit bleek een gezamenlijke kritische houding ten aanzien van het Delftse architectuuronderwijs. "Vanuit die gemeenschappelijke houtsnen een bureau te beginnen, nu ons jaar gelden," vertelt Kaj. "Our ging meteen prima, maar we wichten alleen meer bestaanszekerheid. Na

ons afstuderen in de Academie voor Bouwkunst in Rotterdam, maar dat was meer een tussenstation. We hebben we alleen een theoretische master aan de VU in deen; Wiegert heeft 'Design Cultures' en ik architectuurgeschiedenis. Toen viel er veel op zijn plek. De manier waarop daar over architectuur en design wordt nagedacht is zeer breed die in Delft. Het vorige heeft goed het een inzien hoe we ons bureau wilden vormgeven."

"Namelok is een op-onderzoek gebaseerde brede ontwerppraktijk, die nadrukkelijk ook reflectief is op de architectuurdiscipline," verduidelijkt Wiegert, "met speciale aandacht voor hoe die discipline zichzelf profileert en in stand houdt. En daar zijn we dan behoorlijk kritisch over. Terughlijkend was dat waarschijnlijk ook de reden waarom het niet goed vorkte om ook nog een master te doen in Delft en daarna een ontwerpbureau voor een architectenpraktijk te gaan werken. Wij willen breder ontwerpen dan die analytische benadering die ons daar werd aangeleerd. Daarom hebben we ook van het begin af aan samengewerkt met andere disciplines; textiel, design, videografie. Dat vroge extra lagen laag toe aan ons werk."

Die gelaagdheid is duidelijk te zien op de website van Namelok, waar niet alleen de diversiteit van de projecten spreekt, maar ook de vaak ongebruikelijke vormen van toelichting of verdieping, variërend van verhalen uit het praktijkleven tot collages en soms zelfs lipsstift-afgeknipte

"Het overgrote niet wegneemt dat je zeer gebonden ook gewoon als op schaduw staande architectonische uitingen kunt beleven," zegt Kaj uit. "Dat noudes we te elitair vinden, wanneer je iets eerst volledig ma moeten doorgronden voordat je het ook kunnen waarderen. Als we een video maken voor een project, dan werkt die wellnesse verrijkend, maar je hebt hem niet nodig om het gebouw te snappen. Je hoeft voor ons werk geen kenner te zijn om er plezier uit te halen."

De arrogantie van de architectuur

Voor Wiegert was de master aan de VU een revelatie: "Design Cultures zet verschillende ontwerpdisciplines naast elkaar zoals grafisch ontwerp, mode en interieurontwerp. Het is heel breed, en het gaat niet zozeer over de specifieke kennis binnen die disciplines, maar meer over hoe ze zich tot elkaar verhouden en hoe mensen de cultuur eromheen lezen en ontwerpen. In mijn onderzoeksthesis heb ik geschreven over de relatie tussen architectuur en mode, vanuit de vraag hoe architectuur zich aan kan verrijken door zich actiever open te stellen voor samenwerking. Interessant genoeg wordt in de mode de invloed van architectuur breed erkend. Maar architectuur heeft daarentegen de neiging om op zoek meer te kijken: te sharing en daardoor misbegrensde. De architectuur zoekt permanente en denkt daarom in essen."

Over de vraag of er de architectuurdiscipline als arrogant beschouwen hoeven te niet tot te denken, "Ja, dat vinden wij zeker," zegt Kaj. "Architectuur heeft zich altijd, maar met name tijdens het Modernisme, gepositioneerd als de voorname van alle ontwerpdisciplines, die alles samenbrengt en de eenwigheid aanraakt. Ook de impact van architectuur op het leven van mensen wordt vaak hoger ook gerekend. Architectuur is belangrijk, serieus, ernstig en technisch; de rest is decoratief, slachtig en onprofessioneel. Daardoor hebben mensen ook ongelooflijk veel hopsakl beeld bij architecten. Wij willen onszelf bewust niet in dat kader opsluiten, maar we moeten ons nog regelmatig verdedigen vanwege het feit we er niet aan voldoen. Als je bijvoorbeeld kiest om je interesse bezig te houden met interieurarchitectuur en waarde toekent aan kleur en decoratie, word je zelden als 'echte' architect beschouwd."

Het beeld rooft wellswaar gedeeltelijk bevestiging op, maar toch vraag ik me hardop af of er echt wezenlijke barrières zijn voor mensen die het helemaal anders willen doen. Wie of wat houdt je tegen? Wiegert lijkt die vraag al te verwachten: "Dat begint eigenlijk al bij de beroepsverantwoordelijkheid. De techniek wil voort gedaan, mede omdat daarbij 'ontwerp' wordt gekaderd door ontzingse criteria. Wij vinden ook dat we architectuur bedrijven, maar we worden niet beschouwd omdat onze ervaring niet binnen de kaders van de norm." Kaj vult aan: "En als je die niet hebt, dan word je vervolgens ook uitgesloten van deelname aan tenders. Hoeveel geen barrières?"

Wiegert, strijdbaar, resoluut en toch kalm: "Wij willen ons verhaal niet baseren op barrières en we willen ons ook absoluut niet profileren alsof we uitgesloten worden. Maar ze zijn er wellicht wijl. Wij vermoeden ons ervegen dat iemand voor een bepaalt wat we kunnen wou moeten inhouden. De kaders verwegen wij. Wij doen niet aan kaders." Kaj, iets vermoedender: "Wij krijgen regelmatig te maken met verwachtingen die we niet ter zake dorende vinden, maar we laten ons daardoor niet van ons doel afbrengen. We geven ons werk de benkomis mee waar wij mee willen worden geassocieerd. Vervolgens kan de ontvanger of gebruiker het vanuit base of zijn persoonlijk associaties op een eigen manier beleven."

"We laten vrouwen van eigen ding," antwoordt Wiegert op mijn vraag waarom er eigenlijk nog 'architect' willen heten als de benaming toch niet de lading dekt van wat er doen. "Maar we willen juist niet dat we erg doen om geschoolden wereld vormt ten opzichte van de architectuurdiscipline waar we no kritisch over zijn. We willen geen buitenstaanders zijn maar juist dat uitmaken van, zodat we veranderingen vanuit binnen brengen in de manier waarop architectuur bedreven wordt. De interactie tussen traditioneel of conventioneel steeds in nieuwe opzettingen aanleiding tot een betreft eenmtoel voor hoogwaardige verandering."

Het cancelen van de tent

De inzet is duidelijk, rijst om het over de projecten te hebben. "Snel Illustratie! is dit onderzoeksproject," vertelt Kaj, "dat we na doen met mean van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Toen we vorig jaar inzeen overal 'testentent' ingericht zagen worden viel het ons op dat daarvoor vaak testen werden gebruikt. De tent was ook al onderwerp van mijn onderstoekproject aan de VU en blijft ons fascineren, vooral de vraag: 'Hoort de tent als transdisciplinair object thuis in de architectuurdisciplien?' In de praktijk zie je reggen van wel, maar desondanks is de tent door de architectuurgeschiedenis enteleinstig gemegeerd."

Wiegert vervolgt: "We hebben drie reclamen tenders doorlitten waarvan testen uit het verbaal van de architectuurgeschiedenis zijn verdwenen. De eerste is de tijdelijkheid eruen, die geld als minderwaardig, want permanentie is de norm."

"Daarnaast werd textiele architectuur grassociseerd met vrouwelijkheid vanwege eigenschappen als beweeglijkheid, de rende vormen, lichtheid, de doorschijnende kwaliteit," vervolgt Kaj. "Architecten als Le Corbusier en Louis Kahn propageerden

daar tamelijk onverblomd over. Terwijl bijvoorbeeld Brutalisme en het Postmo Electronique overduidelijk gebiopowerd zijn door textuurlijke eigenschappen, dat het zeindaan een een aantal essentiële kenmerken en textuel anders gecontrificeerd. Dat zie je trouwens vaker in de architectuurgeschiedenis: wat gering lenen, maar vervolgens wegwerpen om de toegeschreven te erkennen." De latente uitsluitingsgrond blijkt met afstand de schokkendste: "En tenslotte werden testen geassocieerd met nomadische, leer minderwaardige volkeren. Een rendeut racistisch motief."

Het is inderdaad een fascinerend onderwerp. "Simuarijk waren er uitzonderingen. Bijvoorbeeld Frei Otto, die in zekere zin alleen maar testen maakte. Ook bij was heel explicier in zijn commentaar op Mies van der Rohe en anderen, in hun eenvoudige streven naar tijdloosheid en permanentie. Heel interessant dat Wem Zeitsland voor de Olympische Spelen van 1972 juist hém koos om het Olympisch Stadion te ontwerpen. Dat was een duidelijk politiek statement, in het bijzonder naar Nazi-Duitsland, waarvan een van de grote meister nadrukkelijk afstand nam. In zeker ein beweerige deze beslissing het historische oordeel over tentarchitectuur."

Wiegert vertelt over de vervolgstappen in het onderzoek: "Behalve theoretisch onderzoek hebben we ook veldonderzoek gedaan bij festivals en tentstructuren en hebben we gesproken met constructeurs gespecialiseerd in lichte constructies. En ook met bedrijven kunstmaan die tentconstructies maken. Na zijn we bezig met ontwerpend onderzoek. Daarbij vormen die drie uitsluitingsargumenten de thema's die ontwerpen voor vlaeren tijdelijkheid, waarbij we hijken naar constructie, textiel en grafisch ontwerp. Daarnaast volgt straks een reeks van participantenvragen en uitnodigijk is het de bedoeling een tentconstructie op te maken waarin we die ontwerpprincipes in een bredere context presenteren," Kaj vondt af: "In zeit maweelijks tentconstructies, en als je er zat een weekend in meental start als architect beschouwd. We hopen dat meer architects de tent als archetype opnieuw zullen omarmen. Ze doen alschuld teken door het onderwerp links te laten liggen."

Van wellness tot gospelmuziek

"The cultuurhistorische benadering is heel waardevol," zegt Wiegert. "Ook in dit onderzoek voor een groot wellnesscomplex in een uitgestrekt bos in Brabant. Het is voorlopig ons grootste project, gemaakt in opdracht van een Nederlands-Belgisch vastgoedinvesteerder. Het omvat een spa, hotel, bistro en een kaap voor bijeenkjjen en uitvaarten. Heel bijzonder is dat we de rijd kregen om binnen- zelfs van binnenuit – sowel in de beskeren van inhoudelijkheid als van interieur – een visie te ontwikkelen nog voordat het daadwerkelijke ontwerpproces begon."

"We ontdekten dat er geen Nederlandse vormen van 'wellness' bestaan, in tegenstelling tot bijvoorbeeld in Japan of Finland," legt Kaj uit. "Hier zien we hoogst vermijnde adaptaties van rituelen uit andere culturen. We hebben de oorsprongsbelden vermeen daarvan bestudeerd en nagedacht wat dat aan nieuws betekenen voor ons ontwerp op deze locatie. Dat leidde tot allerlei verschillende ideeen, die zich vertalen in bijvoorbeeld de manier waarop je omgaat met licht." Wiegert vervolgt: "Wat in dit project steeds terugkeren was de verhoerlijking van de natuurlijke omgeving. Daarom zochten we inspiratie in de kunst van de Romantiek. We hebben eindeloos schilderijen bekeken en daaruit drie verschillende typen gedestilleerd: verhevigd, vervuld en beschouwend. Dat hebben we vertaald naar de thematieken 'onbehaaglijkheid drama', 'stromerig escapisme' en 'goddelijke natuur', en die vervolgens gebruikt met het programma en de landschapsarchitecten om de locatie. Dat levert een mooie reis op langs allerlei stiren, steeds met een soort van transitieruimten ertussen om even te kunnen schakelen."

"Het is een heel goed voorlopig ontwerp geworden, dat erg in de smaak viel. Helaas kunnen we nog niet meteen fullspeed door, maar intussen zijn we alweer volop bezig met andere zaken – rondom textiel andere ondernemers," vertelt Kaj, terwijl hij ons enorme maquette van een eigenzinnig gevormd bouwwerk over de tafel dichterbij schuift. "Het laatste nieuwe is dat we opnieuw een tentconstructie gaan ontwerpen voor Museum Catharijneconvent in Utrecht, waarmee we eerder hebben samengewerkt. We willen graag tentconstructies ontwerpen en hebben toen uitbreiden bemaakt. Museum Catharijneconvent ging op zoek naarcos in en het een kleine tentconstructie ontwerpen tijdens de coronacrisis. Dat liep heel soepel. Nu zijn we uitdrukkelijkmaakt concentreren geselecteerd voor een grote expositie over gospelmuziek." Wiegert vervolgt: "Een ongelooflijk interessant onderwerp, want gospel raakt net zo goed aan de hoogwrenschtheidsopvang als aan bedenkingage populaire cultuur. En bij een tentconstructie voelt iets ontstrefelijke als muziek is het aandeel van het ruimtelijk ontwerp beoogt bijvoorbeeld. Daarnaast is Sienna Rouse geaccuseerd, wat weer een leuke mix aan disciplines oplevert."

Misschien toch 'echt'

Maar zover is het nog niet; eerst terug naar de maquette. Kaj: "Voordoeng werken we heel hard aan de tevenhuis dat we samen met Maartje Lammers ontwerpen voor een groot landgoed in de buurt van Haarlem. Het staat tussen een groot en een kleiner woning en een prachtig groene plek, die je aan één kant weg

het kijken en de aan de andere kant wordt omsomd door een rode bakstenen muur. De muur had iets ongelijks, met poorten, metselverbanden en kleuren. Naar aanleiding daarvan heeft ook het huis een muur als leidraad gekregen." Wiegert wijst de muur aan in de maquette. "De muur loopt op een kronkelende manier door deze hele tuin en bepaalt een de eindge in een groot hoek. Onderweg organiseert hij en een heer alle functies van het huis tot een samenhangend plattegrond. We vonden een verwevele sterk de spreekend lijkt op de van de ruimtenue. De vorm van het huis transformeert zichzelf in de loopruchting van een liggend met een massaschlage aan de entreezijde, reikend naar andere woonhuizen in de directe omgeving, tot een asymmetrisch pavilioen aan de zijde van de tuin."

Het levert een vermeende vorm op met een intrigerende lagenstructuur, die technisch nog behoorlijk uitdagend zegt. "Daarom hebben we ook zo'n grote maquette gemaakt," legt Kaj uit, "om echt goed te kunnen zien hoe het huis zich verhoudt tot zijn

binnen. Door al die ontregelmatige dakvlakken is het best nog wel complex om dat te detailleren, want het moet er natuurlijk perfect uitzien. Maar daar komen we wel uit. Het is bovendien leuk werk." Wiegert glimlacht: "In dat opzicht zijn we misschien toch wel weer 'echte' architecten."

In 'Nieuwe Gezichten' onderzoekt architect Joost Botor door middel van een reeks interviews hoe een nieuwe generatie architecten bouwkunde eraan gaat aan haar wal. Wat voor architectuur willen deze architecten realiseren, hoe richten ze hun praktijk in, wat voor wereld hebben zij voor ogen? Kent je een interessant architectenbureau dat nog 'on the brink' is en deze serie niet mag ontbreken, stuur jouw tip dan naar redactie@architectenweb.nl.